

5. प्रश्नोत्तरम्

(गुरु-शिष्यसंवादः)

- शिष्याः - नमस्ते गुरुदेव !
- गुरुः - नमः शिष्येभ्यः ! मोहन, किं. त्वं पश्यसि ? अद्य अन्धकारः अस्ति ।
- मोहनः - गुरुदेव ! किं कारणं अन्धकारस्य ?
- गुरुः - सूर्यस्य न दर्शनं एव अन्धकारस्य कारणम् ।
- गुरुः - सूर्यस्य नामानि- आदित्यः, रविः, भास्करः, दिनकरः, दिनपतिः, दिवाकरः, प्रभृतीनि सन्ति ।
- छात्राः - सूर्यः किं करोति ?
- गुरुः - सूर्यः प्रातः काले उदयते सायङ्काले च अस्तं गच्छति ।
- छात्राः - सूर्य इति शब्दस्य कोऽर्थः ?
- गुरुः - सूर्यः आकाशे सरति इति कारणात् सूर्यः । अत्र 'सृ' धातौ क्यप् प्रत्ययः । सूर्यस्य अन्याऽपि परिभाषा भवितुं अर्हति । सुवति लोकं कर्मणि प्रेरयति इति सूर्यः अपि ।
- छात्राः - सूर्यः किं किं करोति ?
- गुरुः - प्रकाशं ददाति, अन्धकारं दूरीकरोति, रोगकीटाणुसमूहं नाशयति, सर्वजीवं जीवयति, बुद्धिं वर्धयति, ज्ञानं ददाति, बलं वर्धयति, शक्तिं सञ्चारयति, अतः अस्य दैवीकरणं कृतम् । सूर्यस्य रश्मिषु सप्त रङ्गाः परिलक्ष्यन्ते ।
- छात्राः - पुराणे सूर्यः रामस्य कुलदेवः अस्ति ?
- गुरुः - सत्यं वदसि, रामः आज्ञाकारी अस्ति । सः आज्ञां पालयितुं वेदं पठति । मारीचं मारयति, रावणं हन्ति इति ।
- छात्राः - गुरुदेव ! रामस्य स्वरूपं वर्णय ।
- गुरुः - मस्तके मुकुटं धारयति । सः ललाटे चन्दनं धारयति । स्कन्धे यज्ञोपवीतं, शरासनं च धारयति । पृष्ठे बाण-सहितं तूणीरं धारयति इति ।

शब्दार्थः

पश्यसि	-	देखते हो ।	प्रेरयति	-	ले जाता है ।
सूर्यस्य	-	सूर्य का ।	जीवयति	-	जीवित रखता है ।
कति	-	कितने ।	वर्धयति	-	बढ़ाता है ।
उदयते	-	उगता है ।	सञ्चारयति	-	संचार करता है ।
सरति (चलति)	-	चलता है ।	कुलदेवः	-	कुल देवता ।
प्रभृतीनि	-	इत्यादि ।	वर्णय	-	वर्णन करो ।
प्रातःकाले	-	सुबह ।	धारयति	-	धारण करता है ।
भवितुम् अर्हति	-	होता है ।			

अभ्यासः

प्रश्न 1- निम्नांकित प्रश्नों के उत्तर दीजिए ?

- पाठ में आये क्रियापदों को लिखकर संस्कृत में स्वतंत्र वाक्य बनाइए ।
- पाठ के संज्ञा पदों को लिखकर विभक्ति के अनुसार वर्गीकरण कीजिए ।
- सूर्य के पाँच पर्यायवाची शब्द लिखिए ।
- सूर्य को अपनी मातृभाषा में क्या-क्या कहते हैं लिखिए ।
- ई. क्रियापदों को अपनी मातृभाषा में लिखिए ।
- फ. क्रियापदों से धातु एवं प्रत्यय अलग कीजिये ।

प्रश्न 2- रिक्त स्थान की पूर्ति कीजिए ।

- सूर्यः ----- ददाति ।
- सः वेदं ----- ।
- रावणं हन्ति ।
- मस्तके ----- धारयति ।

प्रश्न 3- संस्कृत में अनुवाद कीजिए ।

- गोपाल पुस्तक देता है ।
- सूर्य प्रकाश देता है ।
- राम वेद पढ़ता है ।
- सीता घर जाती है ।